T.C.

SAHA İSTANBUL & TÜBİTAK TÜSSİDE SAHA AKADEMİ MBA

YÖNETİCİ GELİŞTİRME PROGRAMI

AFRİKA AÇILIMI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN YERLİ SAVUNMA ÜRÜNLERİ İHRACAT STRATEJİSİ

MBA PROJE

Sharif ABDELKARIM

Danışman

Dr. Uğur TARÇIN

Ankara-2026

ARAŞTIRMA PROJESİ UYGUNLUK FORMU

MBA: 2025-2026/080

(ANKARA)

1. SAHA İstanbul Yönetim Kurulu kararıyla, 2024-2025 eğitim döneminden itibaren SAHA AKADEMİ MBA katılımcılarına "Araştırma Projesi" hazırlama yükümlülüğü getirilmiştir. Katılımcıların sektörel bilgi, stratejik düşünme ve akademik üretkenlik yetkinliklerini geliştirmeyi hedefleyen bu uygulama, Türk savunma sanayii ekosistemine bilimsel katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2. Sharif ABDELKARIM Araştırma Projesi Öneri Formu ile Ekteki çalışmayı planlamış Danışman tarafından 20 Ekim-7 Kasım/2025 tarihinde uygun görülmüştür.

3. SAHA İstanbul-SAHA AKADEMİ tarafından yayımlanan bu çalışma, ilgili yazar tarafından özgün biçimde hazırlanmış ve beyan edilmiştir. Çalışmada yer alan görüşler yazara ait olup, SAHA İstanbul'un kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır. İçerikte sunulan bilgi, yorum ve sonuçların doğruluğu sorumlu yazara aittir. SAHA AKADEMİ; benzerlik oran tespitini yapmıştır.

4. Bu çalışma, Sharif ABDELKARIM tarafından hazırlanmıştır. Araştırma Projesi danışman tarafından değerlendirilmiş ve sunumu 28 Haziran 2026 tarihinde aşağıdaki jürice yeterli görülerek kabul edilmiştir.

<u>Araştırma Projesi Sunum Jüri Üyeleri</u>

Başkan	Dr. Uğur Tarçın (*SAHA AKADEMİ Öğr.Görevlisi)*	*e-imzalıdır*
Üye	İlker Özkan (*Genel Sekreter Yrdc*)	*e-imzalıdır*
Üye	Öykü Çubuk Zeka (*SAHA İstanbul- Ankara)*	*e-imzalıdır*

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER..... i
TABLOLAR LİSTESİ..... ii
1. Özet..... 6
2. Proje Amacı..... 7
3. Metodoloji..... 7
4. Projenin Kapsamı..... 8
5. Teorik ve Kavramsal Çerçeve..... 9
a. Ekonomik Milliyetçilik ve Savunma Sanayisi..... 9
b. Yumuşak Güç ve Savunma Diplomasisi..... 10
c. Akıllı Güç Yaklaşımı..... 11
d. Neorealist ve Neoliberal Yaklaşımların Yorumları..... 11
e. Konstrüktivist Perspektif: Kimlik ve İmaj İnşası..... 12
6. Literatürdeki Boşluk..... 12
7. Projeye Stratejik Bakış: Savunma Sanayi Diplomasisi..... 13
8. Afrika Açılımı Politikası: Tarihsel ve Stratejik Arka Plan..... 14
a. 1998 Afrika Eylem Planı: İlk Kurumsal Çerçeve..... 14
b. 2005 Afrika Açılımı Politikası: Kurumsallaşma ve Çok Boyutlu İlişki Ağları..... 14
c. 2010 Sonrası: Savunma ve Güvenlik Boyutunun Derinleşmesi..... 15
d. Diplomatik ve Ekonomik Göstergeler..... 15
9. Yerli ve Millî Savunma Ürünleri: Kapsam, Kapasite ve İhracat Yapısı..... 15
a. Kurumsal Yapı ve Lider Şirketler..... 16
Tablo 2. Başlıca Türk Savunma Sanayisi Şirketleri ve Afrika'daki Faaliyet Alanları (2025)..... 16
10. Afrika Pazarında Türk Savunma Sanayii: Vaka Analizleri ve Diplomatik Etkiler..... 17
a. Analiz..... 18
b. Genel Değerlendirme..... 18
Tablo 3. Seçilmiş Ülkelerde Türkiye'nin Savunma İş Birliği Modelleri (2025)..... 18
11. Karşılaştırmalı Analiz: Türkiye – Çin – Rusya Afrika Savunma Stratejileri..... 19
a. Değerlendirme: Türkiye'nin Rekabet Avantajı Nerede?..... 21
Tablo 4. Türkiye, Çin, Rusya Afrika Savunma Stratejilerinin Karşılaştırması..... 21
b. Değerlendirme: Türkiye'nin Rekabet Avantajı Nerede?..... 22
12. Stratejik Hedefler, Zorluklar ve Politika Önerileri..... 22

a. Stratejik Hedefler 22
i. Sürdürülebilir pazar payı: 22
ii. Bölgesel güvenlik iş birliği: 23
iii. Ortak üretim ve teknoloji transferi: 23
b. Karşılaşılan Zorluklar 23
i. Politik istikrarsızlık: 23
ii. Küresel rekabet: 23
iii. Finansman ve sigorta 23
iv. Lojistik/bakım 23
c. Klasik Politika Önerileri 23
i. Afrika odaklı finansman paketleri 23
ii. Savunma diplomasisinin kurumsallaştırılması 23
iii. Yerel üretim/kapasite ortaklıkları 23
iv. Kalkınma-güvenlik entegrasyonu 24
v. Görünürlük ve pazarlama 24
13. Çok Taraflı Savunma Sanayisi Modeli Önerisi: Sudan Örneği 24
a. Sudan'ın Stratejik Konumu ve Potansiyeli 24
b. Politik İstikrarsızlık ve Risk Azaltma Mekanizmaları 25
c. Finansman ve Sigorta Sorunlarına Bölgesel Çözüm 25
d. Lojistik ve Bakım Ekosistemi: Sudan'ın Bölgesel Merkez Potansiyeli 26
e. Bölgesel Güç Dengesi ve "Kazan–Kazan" Çerçevesi 27
f. Modelin Teorik Katkısı: Kalkınma Temelli Savunma Konsorsiyumu 28
14. Sonuç 29
KAYNAKÇA 31
GENİŞLETİLMİŞ ÖZET 33

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye – Afrika İlişkilerinde Diplomatik ve Ekonomik Göstergeler (2002 – 2025) 16

Tablo 2. Başlıca Türk Savunma Sanayisi Şirketleri ve Afrika'daki Faaliyet Alanları (2025) 17

Tablo 3. Seçilmiş Ülkelerde Türkiye'nin Savunma İş Birliği Modelleri (2025).....19

Tablo 4. Türkiye, Çin, Rusya Afrika Savunma Stratejilerinin Karşılaştırması.....22

KISALTMALAR

Kısaltma	Açıklaması
ANKA-S	Uydu Kontrollü ANKA İHA Sistemi
ASELSAN	Askerî Elektronik Sanayi
EH	Elektronik Harp
HAVELSAN	Hava Elektronik Sanayi
İHA	İnsansız Hava Aracı
K2	Komuta Kontrol
MBA	Master of Business Administration
MİLGEM	Millî Gemi Projesi
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
ROKETSAN	Roket Sanayii ve Ticaret A.Ş.
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
SİHA	Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSB	Savunma Sanayii Başkanlığı
STM	Savunma Teknolojileri Mühendislik ve Ticaret A.Ş.
TASMUS	Taktik Saha Muhabere Sistemi
TB2	Bayraktar TB2 İnsansız Hava Aracı

SAHA AKADEMİ SAVUNMA SANAYİNİN LİDERLİK OKULU

Kısaltma	Açıklaması
THY	Türk Hava Yolları
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TURKSOM	Türk Somali Askerî Eğitim Üssü
TUSAŞ	Türk Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş.
UMTAS	Uzun Menzilli Tanksavar Sistemi

SAHA AKADEMİ
SAVUNMA SANAYİNİN LİDERLİK OKULU

AFRİKA AÇILIMI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN YERLİ SAVUNMA ÜRÜNLERİ İHRACAT STRATEJİSİ

Türkiye's Export Strategy for Indigenous Defense Products in the Context of Its Africa Initiative

Sharif ABDELKARIM

Qatar Military Attache Office

kuna_10@hotmail.com

1. Özet

Bu çalışma, Türkiye'nin son yirmi beş yılda savunma sanayisi alanında gerçekleştirdiği yapısal dönüşümü Afrika Açılımı politikası bağlamında incelemektedir. Türkiye'de savunma sanayisinde yerli üretim oranının önemli ölçüde artması, ülkenin stratejik otonomi kapasitesini güçlendirmiş ve savunma ürünleri ihracatını dış politikanın önemli araçlarından biri hâline getirmiştir. 2005 yılında ilan edilen Afrika Açılımı politikasıyla birlikte Türkiye'nin Afrika kıtasıyla diplomatik, ekonomik ve askerî ilişkileri hızla gelişmiştir. Bu süreçte savunma sanayisi ürünlerinin ihracatı, askerî eğitim programları ve teknik iş birliği faaliyetleri Türkiye'nin kıta ile kurduğu ilişkilerin önemli bir boyutunu oluşturmuştur. Türkiye'nin Afrika'daki savunma sanayisi faaliyetleri ekonomik, savunma diplomasisi ve akıllı güç kavramları çerçevesinde analiz edilmektedir. Araştırma nitel yöntemlere dayanmaktadır ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Savunma Sanayii Başkanlığı, Türkiye İhracatçılar Meclisi, OECD ve SIPRI gibi kurumların raporları incelenmiş; Türkiye'nin Afrika'ya yönelik savunma ihracatı eğilimleri ampirik verilerle değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye, Çin ve Rusya'nın Afrika savunma pazarındaki stratejileri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Türkiye'nin Afrika'daki savunma stratejisinin yalnızca silah satışına dayalı bir ticari faaliyet olmadığını, aynı zamanda askerî eğitim, teknoloji transferi, bakım ve lojistik destek gibi unsurları içeren çok boyutlu bir savunma diplomasisi modeli oluşturduğunu göstermektedir. Çalışma ayrıca Sudan örneği üzerinden Türkiye öncülüğünde Katar, Suudi Arabistan ve Mısır'ın dâhil olduğu çok taraflı bir savunma sanayisi konsorsiyumu modelini tartışmaktadır. Bu modelin politik istikrarsızlık, finansman sorunları ve lojistik sürdürülebilirlik gibi Afrika savunma projelerinde karşılaşılan temel zorluklara çözüm sunabileceği değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak çalışma, Türkiye'nin Afrika'daki savunma sanayisi faaliyetlerinin "kalkınma temelli savunma diplomasisi" olarak tanımlanabilecek yeni bir dış politika

yaklaşımını temsil ettiğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, savunma teknolojilerinin ihracatı ile diplomatik iş birliği ve kurumsal kapasite inşasını birleştirerek Türkiye'nin Afrika'daki stratejik etkisini artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Savunma sanayisi, Afrika Açılımı, savunma diplomasisi, stratejik otonomi, savunma ihracatı

2. Proje Amacı

Bu çalışma üç temel amaçtan oluşmaktadır, bunlardan ilki Türkiye'nin savunma sanayisi alanında son yıllarda gerçekleştirdiği dönüşümün Afrika Açılımı politikası çerçevesinde nasıl bir dış politika ve ihracat stratejisine dönüştüğünü analiz etmektir. Bu kapsamda çalışma, Türkiye'nin yerli ve millî savunma sanayisi kapasitesinin Afrika kıtasındaki güvenlik ihtiyaçlarıyla nasıl kesiştiğini ve savunma ürünleri ihracatının diplomatik ilişkiler, askerî iş birliği ve bölgesel güvenlik dinamikleri üzerindeki etkilerini incelemeyi hedeflemektedir. Diğer bir amacı ise, Türkiye'nin Afrika'daki savunma diplomasisi yaklaşımını uluslararası ilişkiler literatüründe yer alan ekonomik milliyetçilik, savunma diplomasisi ve akıllı güç kavramları çerçevesinde değerlendirmektir. Bu doğrultuda Türkiye'nin savunma sanayisi ihracat politikalarının yalnızca ekonomik kazanç sağlama amacı taşımadığı, aynı zamanda diplomatik etki, güvenlik iş birliği ve stratejik ortaklıkların geliştirilmesine katkı sağlayan çok boyutlu bir politika aracı olduğu ortaya konulmaktadır. Son olarak, Afrika'da savunma sanayisi projelerinin karşı karşıya olduğu politik istikrarsızlık, finansman zorlukları ve lojistik sürdürülebilirlik gibi yapısal sorunları ele almakta ve bu sorunlara çözüm olarak çok taraflı bölgesel iş birliği modellerini değerlendirmektedir. Bu bağlamda Sudan örneği üzerinden Türkiye'nin teknoloji ve üretim kapasitesi ile Katar ve Suudi Arabistan'ın finansman gücü ve Mısır'ın bölgesel güvenlik rolünün bir araya getirildiği bölgesel savunma sanayisi iş birliği modeli tartışılmaktadır.

Sonuç olarak projenin amacı, Türkiye'nin Afrika'daki savunma sanayisi faaliyetlerinin ekonomik, diplomatik ve güvenlik boyutlarını bütüncül bir perspektifle analiz etmek ve bu sürecin hem uluslararası ilişkiler literatürüne hem de politika yapıcılara yönelik stratejik bir değerlendirme sunmaktır.

3. Metodoloji

Bu çalışma, Türkiye'nin savunma sanayii dönüşümü ile Afrika Açılımı politikası arasındaki ilişkiyi inceleyen nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırmada betimleyici analiz, karşılaştırmalı analiz ve vaka incelemesi yöntemleri birlikte kullanılmıştır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tercih edilmiştir. Bu kapsamda T.C. Dışişleri Bakanlığı, Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB), Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM), Stockholm International Peace Research Institute, Organisation for Economic Co-operation and Development ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı gibi kurumların yayımladığı raporlar incelenmiştir. Ayrıca savunma sanayii şirketlerinin resmî yayınları, akademik makaleler, politika raporları ve açık kaynak savunma analizlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca savunma sanayii alanındaki bazı verilerin güvenlik ve stratejik hassasiyet taşıması nedeniyle kamuoyuna açık olmaması, araştırmanın temel sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışma, açık kaynak verileri ve resmî raporlarla sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte farklı kurumsal kaynaklardan elde edilen verilerin karşılaştırmalı biçimde kullanılması, çalışmanın akademik güvenilirliğini ve analitik tutarlılığını güçlendirmektedir.

Araştırmanın ampirik bölümünde Libya, Somali, Sudan, Nijer ve Etiyopya örnekleri vaka analizi yöntemi çerçevesinde incelenmiştir. Söz konusu ülkeler; Türkiye'nin savunma sanayii ihracatı, askerî eğitim faaliyetleri ve güvenlik iş birliklerinin yoğunlaştığı örnekler olmaları nedeniyle tercih edilmiştir. Vaka analizleri aracılığıyla Türkiye'nin savunma diplomasisinin sahadaki etkileri ile bölgesel güvenlik üzerindeki sonuçları değerlendirilmiştir.

Çalışmada ayrıca Türkiye'nin Afrika'daki savunma stratejisi, Çin ve Rusya'nın kıtadaki savunma politikalarıyla karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu karşılaştırma; stratejik yaklaşım, finansman modeli, eğitim ve bakım kapasitesi, diplomatik söylem ve sürdürülebilirlik kriterleri temelinde gerçekleştirilmiştir.

4. Projenin Kapsamı

Bu çalışma, Türkiye'nin "Afrika Açılımı" politikasının ivme kazandığı 2005 yılından 2026 yılına kadar uzanan dönemi merkeze alarak, Türkiye'nin savunma sanayisi kapasitesindeki gelişimini, yerli üretim oranındaki artışı ve savunma ihracatının Afrika ülkeleriyle geliştirilen diplomatik ve askerî iş birliği üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırma, Afrika kıtasının tamamını kapsayan genel bir değerlendirme yerine, savunma iş birliğinin yoğunlaştığı seçilmiş stratejik bölgeler ile özellikle Sudan örneği üzerinden derinlemesine bir analiz sunmaktadır. Bu kapsamda çalışma, Türkiye'nin savunma diplomasisi, askerî eğitim faaliyetleri, teknoloji transferi, güvenlik iş birlikleri ve savunma ihracatı aracılığıyla Afrika'daki nüfuz alanını nasıl genişlettiğini değerlendirmektedir. Çalışmanın sınırları çerçevesinde, savunma sanayisine ilişkin stratejik hassasiyet taşıyan

bilgiler nedeniyle yalnızca kamuya açık resmî veriler, uluslararası raporlar ve akademik kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu nedenle araştırma, savunma sistemlerinin teknik ve mühendislik ayrıntılarından ziyade, söz konusu iş birliklerinin jeopolitik, ekonomik ve güvenlik boyutlarına odaklanmaktadır.

5. Teorik ve Kavramsal Çerçeve

Türkiye'nin Afrika açılımı bağlamında savunma sanayisi ihracatı, yalnızca ekonomik bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda güvenlik, diplomasi ve uluslararası güç projeksiyonu açısından çok boyutlu bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde savunma sanayisi, devletlerin hem güvenlik ihtiyaçlarını karşılayan hem de uluslararası sistemde etki üretmelerini sağlayan stratejik sektörlerden biri hâline gelmiştir. Bu nedenle savunma sanayisi ihracatı, klasik ticari faaliyetlerin ötesinde jeopolitik, diplomatik ve ideolojik boyutlar içeren bir politika alanı olarak incelenmektedir. Türkiye'nin Afrika'daki savunma sanayisi faaliyetlerini analiz etmek için uluslararası ilişkiler literatüründe yer alan çeşitli teorik yaklaşımlar kullanılabilir. Bu bağlamda ekonomik milliyetçilik, stratejik otonomi, yumuşak güç, akıllı güç ve savunma diplomasisi gibi kavramlar Türkiye'nin savunma sanayisi politikalarının anlaşılmasında önemli analitik araçlar sunmaktadır. Bunun yanında neorealist, neoliberal ve konstrüktivist yaklaşımlar da Türkiye'nin Afrika'daki savunma iş birliklerini farklı perspektiflerden yorumlama imkânı sağlamaktadır.

a. Ekonomik Milliyetçilik ve Savunma Sanayisi

Ekonomik milliyetçilik, devletlerin ulusal çıkarlarını korumak amacıyla stratejik sektörlerde yerli üretim kapasitesini güçlendirmesi ve dışa bağımlılığı azaltması gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, özellikle savunma sanayisi gibi kritik alanlarda devlet müdahalesinin ve ulusal sanayi politikalarının önemini vurgular (Gilpin, 2001). Savunma teknolojileri, ulusal güvenlik açısından kritik öneme sahip olduğundan, birçok devlet bu sektörde yerli üretimi teşvik eden politikalar geliştirmektedir. Türkiye'nin son yıllarda benimsediği "yerli ve milli savunma sanayisi" politikası ekonomik milliyetçilik yaklaşımıyla uyumlu bir çerçeve sunmaktadır. Türkiye, savunma sistemlerinde dışa bağımlılığı azaltmak ve ulusal teknolojik kapasitesini geliştirmek amacıyla savunma sanayisine önemli yatırımlar yapmıştır. Savunma Sanayii Başkanlığı'nın verilerine göre Türkiye'de savunma sistemlerinde yerli üretim oranı 2002 yılında yaklaşık %20 iken, 2023 itibarıyla bu oran %80'e ulaşmıştır (Savunma Sanayii Başkanlığı, 2023). Bu gelişme, Türkiye'nin savunma teknolojilerinde önemli bir kapasite artışı yaşadığını göstermektedir. Savunma sanayisi aynı zamanda stratejik otonomi kavramıyla da yakından ilişkilidir. Stratejik otonomi, bir devletin güvenlik

politikalarını dış baskılardan bağımsız biçimde belirleyebilme ve uygulayabilme kapasitesini ifade eder (Buzan, 1991). Savunma sistemlerinde dışa bağımlılık, devletlerin kriz dönemlerinde savunma tedarikinde sorun yaşamasına ve siyasi baskılara açık hâle gelmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle savunma sanayisinde yerli üretim kapasitesinin geliştirilmesi, devletlerin stratejik otonomilerini güçlendiren önemli bir faktör olarak görülmektedir. Türkiye'nin son yıllarda geliştirdiği Bayraktar TB2 insansız hava aracı, Akıncı Silahlı İnsansız Hava Aracı (SİHA), Hisar hava savunma sistemleri ve Millî Gemi Projesi (MİLGEM) gibi platformlar, Türkiye'nin savunma teknolojilerinde önemli bir kapasite kazandığını göstermektedir. Bu sistemlerin uluslararası pazarlarda ihracat başarısı elde etmesi, Türkiye'nin savunma sanayisi ürünlerini yalnızca ulusal güvenlik aracı olarak değil, aynı zamanda ekonomik ve diplomatik bir enstrüman olarak kullanmaya başladığını ortaya koymaktadır (Duran, 2023).

b. Yumuşak Güç ve Savunma Diplomasisi

Uluslararası ilişkiler literatüründe Joseph Nye tarafından geliştirilen yumuşak güç kavramı, bir devletin diğer aktörler üzerinde zorlayıcı güç kullanmadan etki yaratma kapasitesini ifade etmektedir. Yumuşak güç; kültür, değerler, diplomasi ve uluslararası iş birliği gibi araçlar aracılığıyla oluşturulan cazibe ve meşruiyet üzerinden etki kurmayı amaçlar (Nye, 2004).

Türkiye, özellikle 2000'li yıllardan itibaren Afrika kıtasında yumuşak güç araçlarını aktif biçimde kullanmaya başlamıştır. Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türkiye Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü ve çeşitli insani yardım kuruluşları aracılığıyla yürütülen kalkınma projeleri Türkiye'nin Afrika'daki imajını güçlendiren önemli unsurlar olmuştur. Bu kurumlar aracılığıyla yürütülen eğitim, sağlık ve altyapı projeleri Türkiye'nin Afrika'daki diplomatik ve kültürel etkisini artırmıştır (Kalın, 2021). Öte yandan, Türkiye'nin Afrika'daki etkisi yalnızca kültürel ve insani yardım faaliyetleriyle sınırlı kalmamıştır. Özellikle 2010'lu yıllardan itibaren savunma iş birliği ve askerî eğitim faaliyetleri Türkiye'nin Afrika politikasında daha görünür hâle gelmiştir. Bu durum literatürde savunma diplomasisi kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Savunma diplomasisi, devletlerin askerî eğitim, danışmanlık, tatbikat ve savunma teknolojileri transferi aracılığıyla uluslararası ilişkilerini geliştirmesini ifade eder (Cottey & Forster, 2004).

Türkiye'nin Somali'de 2017 yılında açtığı TURKSOM Askerî Eğitim Üssü, savunma diplomasisinin en önemli örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu üs aracılığıyla

Somali ordusuna askerî eğitim verilmekte ve ülkenin güvenlik kapasitesi güçlendirilmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin Nijer, Libya ve Çad gibi ülkelerle gerçekleştirdiği askerî eğitim anlaşmaları ve savunma iş birlikleri, savunma diplomasisinin Türkiye'nin Afrika politikasında giderek daha önemli bir araç hâline geldiğini göstermektedir.

c. Akıllı Güç Yaklaşımı

Yumuşak güç ve sert güç unsurlarının birlikte kullanılması "akıllı güç" kavramı ile açıklanmaktadır. Joseph Nye (2011) akıllı gücü, bir devletin diplomatik, ekonomik, kültürel ve askerî araçlarını stratejik biçimde bir araya getirerek uluslararası sistemde etkili olma kapasitesi olarak tanımlamaktadır. Türkiye'nin Afrika politikasında akıllı güç yaklaşımının belirgin biçimde görüldüğü söylenebilir. Türkiye, Afrika'da bir yandan kalkınma yardımları, eğitim projeleri ve insani yardım faaliyetleri yürütürken, diğer yandan savunma iş birliği ve güvenlik ortaklıkları geliştirmektedir. Bu iki politika alanı birbirini tamamlayan bir yapı oluşturmaktadır. Örneğin Somali'de Türkiye'nin faaliyetleri bu yaklaşımın somut bir örneğini oluşturmaktadır. Türkiye, Somali'de hastane, okul ve altyapı projeleri yürütürken aynı zamanda savunma eğitimi ve güvenlik kapasitesi geliştirme faaliyetleri de gerçekleştirmektedir. Bu durum Türkiye'nin Afrika'daki etkisini yalnızca ekonomik veya diplomatik değil, çok boyutlu bir stratejik ortaklık temelinde geliştirmesine olanak sağlamaktadır (Kalın, 2021).

d. Neorealist ve Neoliberal Yaklaşımların Yorumları

Uluslararası ilişkiler teorileri Türkiye'nin Afrika'daki savunma sanayisi faaliyetlerini farklı perspektiflerden yorumlamaktadır. Neorealist yaklaşım, uluslararası sistemde devletlerin temel amacının güvenliklerini artırmak ve güç dengesi içinde konumlarını güçlendirmek olduğunu savunmaktadır (Waltz, 1979). Bu perspektife göre savunma sanayisi ihracatı, devletlerin askerî ve politik nüfuzlarını artırmak için kullandıkları stratejik araçlardan biridir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin Afrika'daki savunma sanayisi faaliyetleri, bölgesel nüfuzunu artırma ve uluslararası sistemde daha etkin bir aktör hâline gelme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Savunma iş birlikleri sayesinde Türkiye, Afrika'daki güvenlik mimarisinde daha görünür bir rol üstlenmektedir. Neoliberal yaklaşım ise uluslararası ilişkilerde iş birliği ve karşılıklı bağımlılığın önemini vurgulamaktadır (Keohane & Nye, 1987). Bu perspektife göre devletler arasındaki ekonomik ve kurumsal iş birlikleri çatışma riskini azaltmakta ve uzun vadeli ortaklıkların kurulmasını teşvik etmektedir. Türkiye'nin Afrika'daki savunma iş birlikleri neoliberal perspektiften değerlendirildiğinde, bu ilişkilerin karşılıklı faydaya dayalı bir iş birliği modeli oluşturduğu

görülmektedir. Türkiye savunma teknolojisi ve eğitim desteği sağlarken, Afrika ülkeleri de güvenlik kapasitelerini geliştirme imkânı elde etmektedir. Bu durum taraflar arasında karşılıklı bağımlılık yaratarak uzun vadeli stratejik ortaklıkların kurulmasına katkı sağlamaktadır.

e. Konstrüktivist Perspektif: Kimlik ve İmaj İnşası

Konstrüktivist yaklaşım, uluslararası ilişkilerin yalnızca maddi güç unsurlarıyla değil, aynı zamanda kimlik, norm ve söylemlerle şekillendiğini savunmaktadır (Wendt, 1999). Bu perspektife göre devletlerin dış politika davranışları, uluslararası sistemde nasıl algılandıkları ve kendilerini nasıl tanımladıkları ile yakından ilişkilidir. Türkiye'nin Afrika politikasında "sömürge geçmişi olmayan ortak" söylemi önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, Afrika ülkeleriyle ilişkilerini eşit ortaklık ve karşılıklı fayda temelinde geliştirdiğini vurgulamaktadır. Bu söylem, Afrika'da tarihsel olarak sömürgecilik deneyimi yaşamış ülkeler açısından önemli bir diplomatik avantaj sağlamaktadır (Aydın, 2022). Savunma sanayisi ihracatı bu bağlamda yalnızca ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda kimlik ve imaj inşası sürecinin bir parçası olarak da değerlendirilebilir. Türkiye'nin yerli savunma ürünleri, bazı söylemlerde "Güney - Güney iş birliği" veya "bağımsız savunma kapasitesi" gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Bu durum, Türkiye'nin Afrika'daki savunma iş birliklerini yalnızca ticari değil, aynı zamanda normatif bir çerçeve içinde sunmasına imkân tanımaktadır (Kaya, 2022).

SAHA AKADEMİ
SAVUNMA SANAYİNİN LİDERLİK OKULU

6. Literatürdeki Boşluk

Türkiye – Afrika ilişkileri üzerine mevcut literatür incelendiğinde çalışmaların büyük ölçüde diplomasi, ticaret ilişkileri, kalkınma yardımları ve kültürel iş birliği gibi alanlara odaklandığı görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin Afrika Açılımı politikası çoğunlukla yumuşak güç unsurları, insani yardım faaliyetleri ve ekonomik ilişkiler bağlamında ele alınmıştır (Kalın, 2021; Özkan, 2021). Ancak, Türkiye'nin savunma sanayisi alanında gerçekleştirdiği dönüşümün Afrika politikasıyla nasıl bütünleştiğini sistematik biçimde inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Mevcut çalışmaların önemli bir kısmı savunma sanayisi ihracatını yalnızca ticari bir faaliyet olarak değerlendirmekte, bu sürecin diplomatik etkileri, güvenlik iş birliği boyutu ve stratejik sonuçları yeterince analiz edilmemektedir. Ayrıca Afrika'daki savunma iş birliklerinin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahip olan politik istikrarsızlık, finansman mekanizmaları ve lojistik bakım ekosistemi gibi faktörlerin bütüncül biçimde ele alındığı çalışmalar oldukça azdır. Literatürdeki bir diğer önemli boşluk,

Afrika'da savunma sanayisi projelerinin çok taraflı bölgesel iş birliği modelleri çerçevesinde incelenmemiş olmasıdır. Mevcut çalışmalar genellikle ikili savunma anlaşmalarına odaklanmakta, ancak bölgesel aktörlerin finansman, güvenlik ve üretim kapasitelerinin entegre edildiği modeller üzerine sınırlı analiz bulunmaktadır. Bu çalışma, söz konusu boşlukları doldurmayı amaçlamaktadır. Araştırma, Türkiye'nin savunma sanayisi dönüşümünü Afrika Açılımı politikasıyla ilişkilendirerek savunma ihracatının ekonomik, diplomatik ve güvenlik boyutlarını birlikte ele almaktadır. Ayrıca Sudan örneği üzerinden Türkiye, Katar, Suudi Arabistan ve Mısır'ın dâhil olduğu çok taraflı bir savunma sanayisi iş birliği modelini tartışarak literatüre yeni bir analitik çerçeve sunmayı hedeflemektedir.

7. Projeye Stratejik Bakış: Savunma Sanayi Diplomasisi

Savunma sanayisi, devletlerin ulusal güvenlik politikalarının temel unsurlarından biri olmanın yanı sıra ekonomik kalkınma, teknolojik gelişim ve dış politika stratejileri açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde savunma teknolojileri yalnızca askerî kapasiteyi artıran araçlar olarak değil, aynı zamanda devletlerin uluslararası sistemdeki konumunu ve diplomatik etkisini belirleyen stratejik unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda savunma sanayisi, güvenlik politikaları ile ekonomik ve diplomatik hedeflerin kesiştiği çok boyutlu bir alan hâline gelmiştir. Türkiye açısından 2000'li yıllar savunma sanayisi alanında önemli bir dönüşüm sürecinin başlangıcını temsil etmektedir. Savunma Sanayii Başkanlığı'nın verilerine göre Türkiye'de savunma sistemlerinde yerli üretim oranı 2002 yılında yaklaşık %20 seviyesindeyken, 2023 itibarıyla bu oran %80'e ulaşmıştır (Savunma Sanayii Başkanlığı, 2023). Bu gelişme, Türkiye'nin savunma teknolojilerinde dışa bağımlılığını azaltmasının yanı sıra uluslararası savunma pazarında rekabet edebilen bir aktör hâline gelmesine katkı sağlamıştır. Bu süreç aynı zamanda Türkiye'nin stratejik otonomi kapasitesinin güçlenmesi açısından da önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Stratejik otonomi, bir devletin dış baskılardan bağımsız biçimde güvenlik politikalarını belirleyebilme ve uygulayabilme kapasitesini ifade etmektedir (Buzan, 1991). Türkiye'nin savunma sanayisi alanındaki dönüşümü, dış politika stratejileriyle de doğrudan bağlantılı bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik dış politika açılımı önemli bir dönüm noktasıdır. Türkiye'nin Afrika Açılımı politikası 2005 yılında resmî olarak ilan edilmiş ve Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle diplomatik, ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirmeyi hedefleyen kapsamlı bir strateji olarak şekillenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Açılım politikasının ilk aşamasında diplomatik temsil ağının genişletilmesi, ticaret

hacminin artırılması ve kalkınma iş birliği projelerinin geliştirilmesi ön plana çıkmıştır. Ancak zaman içerisinde bu politika güvenlik ve savunma iş birliği boyutunu da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Türkiye'nin Afrika kıtasındaki diplomatik varlığı son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. 2002 yılında Afrika'da yalnızca 12 büyükelçiliğe sahip olan Türkiye, 2024 yılı itibarıyla kıta genelinde 44 büyükelçiliğe ulaşmıştır. Aynı dönemde Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ticaret hacmi yaklaşık 5 milyar dolardan 40 milyar doların üzerine çıkmıştır (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2024). Bu gelişmeler Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinin ekonomik ve diplomatik açıdan derinleştiğini göstermektedir. 2010'lu yıllardan itibaren ise Türkiye'nin Afrika'daki faaliyetlerinde savunma ve güvenlik iş birliği daha görünür bir hâle gelmiştir. Türkiye'nin bazı Afrika ülkeleriyle gerçekleştirdiği savunma anlaşmaları, askerî eğitim programları ve savunma teçhizatı ihracatı bu sürecin önemli unsurlarını oluşturmaktadır. Bu durum, savunma sanayisi ihracatının yalnızca ekonomik bir faaliyet olmaktan çıkıp diplomatik ve stratejik bir araç hâline geldiğini göstermektedir. Literatürde bu tür faaliyetler "savunma diplomasisi" kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır (Cottey & Forster, 2004).

Savunma diplomasisi, devletlerin askerî iş birliği, eğitim programları, danışmanlık faaliyetleri ve savunma teknolojileri transferi aracılığıyla uluslararası ilişkilerini geliştirmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda savunma iş birlikleri, yalnızca silah satışından ibaret olmayıp aynı zamanda güvenlik kapasitesi geliştirme, teknoloji transferi ve uzun vadeli stratejik ortaklıkların kurulmasını da içermektedir. Bu çalışma, Türkiye'nin savunma sanayisi dönüşümü ile Afrika Açılımı politikası arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada Türkiye'nin Afrika'daki savunma sanayisi faaliyetlerinin ekonomik, diplomatik ve güvenlik boyutları analiz edilmekte ve bu sürecin uluslararası ilişkiler literatüründe nasıl konumlandırılabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca Türkiye'nin Afrika'daki savunma stratejisi Çin ve Rusya gibi kıtada etkin olan diğer aktörlerin stratejileriyle karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Çalışmanın bir diğer amacı ise Afrika'da savunma sanayisi projelerinin karşı karşıya olduğu politik istikrarsızlık, finansman sorunları ve lojistik sürdürülebilirlik gibi yapısal zorlukları değerlendirmek ve bu sorunlara yönelik alternatif iş birliği modellerini tartışmaktır. Bu kapsamda Sudan örneği üzerinden Türkiye'nin teknoloji ve üretim kapasitesi ile Katar ve Suudi Arabistan'ın finansman gücü ve Mısır'ın bölgesel güvenlik rolünü bir araya getiren çok taraflı bir savunma sanayisi iş birliği modeli önerilmektedir. Sonuç olarak bu çalışma, Türkiye'nin Afrika'daki savunma sanayisi faaliyetlerini yalnızca ticari bir ihracat stratejisi olarak değil, aynı zamanda diplomatik etki,

güvenlik iş birliği ve bölgesel istikrar üretme kapasitesine sahip çok boyutlu bir dış politika aracı olarak ele almaktadır. Bu bağlamda araştırma, savunma sanayisi dönüşümü ile Afrika Açılımı politikası arasındaki etkileşimi analiz ederek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

8. Afrika Açılımı Politikası: Tarihsel ve Stratejik Arka Plan

Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik kurumsal ve sistematik yönelimi, 1998 tarihli Afrika Eylem Planı ile ilk kez politika belgesine dönüşmüş, ancak bu yönelimin dış politikada belirgin ve sürdürülebilir bir stratejiye evrilmesi 2005 yılında Afrika Açılımı Politikasının resmî olarak ilan edilmesiyle gerçekleşebilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024). Bu süreç, Türkiye'nin dış politikada yalnızca coğrafi çeşitlendirmeye gitmesi değil, aynı zamanda "çok boyutlu dış politika" yaklaşımı doğrultusunda diplomatik, ekonomik ve güvenlik araçlarını birlikte devreye sokması açısından önem taşımaktadır.

a. 1998 Afrika Eylem Planı: İlk Kurumsal Çerçeve

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik ilk bütüncül politika belgesi olan 1998 Afrika Eylem Planı; ekonomik, kültürel ve diplomatik ilişkilerin artırılmasına yönelik hedefler içermesine karşın, dönemin iç siyasi kırılganlıkları ve ekonomik krizleri nedeniyle sınırlı uygulama kapasitesine sahip olmuştur (Özkan, 2021). Nitekim 1990'lı yıllarda Türkiye'nin Afrika ile ticaret hacmi yaklaşık 1 milyar dolar seviyesinde kalmış, diplomatik temsil düzeyi de görece düşük seyretmiştir (TİM, 2024). Sahra Altı Afrika'daki büyükelçilik sayısının 2002 yılında yalnızca 12 olması, bu sınırlılığı yansıtan önemli bir göstergedir (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

b. 2005 Afrika Açılımı Politikası: Kurumsallaşma ve Çok Boyutlu İlişki Ağları

2005 yılı, Türkiye'nin Afrika politikasında bir "başlangıç" olarak değerlendirilebilir. Bu yıl "Afrika Yılı" ilan edilmiş ve Afrika Açılımı Stratejisi yürürlüğe konularak politika hedefleri kurumsal bir çerçeveye oturtulmuştur. Stratejinin temel amaçları şu şekilde özetlenebilir: Diplomatik temsil ağını genişletmek, ticaret hacmini artırmak, kalkınma ve eğitim iş birliği mekanizmaları kurmak ve kültürel/insani diplomasi araçlarını güçlendirmek (Kalın, 2021). Politikanın somut çıktıları kısa süre içerisinde görülmüştür. Türkiye, 2008 yılında Afrika Birliği'nde gözlemci statüsü elde etmiş, aynı yıl İstanbul'da düzenlenen Türkiye – Afrika Zirvesi ile "Türkiye – Afrika Ortaklık Bildirgesi" kabul edilmiştir (Erdoğan, 2008). Zirve, ilişkilerin yalnızca ekonomik ve kültürel değil, güvenlik ve savunma dahil olmak üzere çok boyutlu biçimde ele alınacağının siyasal çerçevesini oluşturmuştur. Takip eden dönemde TİKA ofislerinin yaygınlaşması, Türk Hava Yolları'nın kıtadaki uçuş ağının

genişlemesi ve Türkiye Maarif Vakfı'nın eğitim altyapısı üzerinden ilişkilerin kurumsallaşması, politika sürekliliğini desteklemiştir (TİKA, 2024).

c. 2010 Sonrası: Savunma ve Güvenlik Boyutunun Derinleşmesi

2010'lu yıllar, Afrika açılımının güvenlik ayağının belirgin biçimde güçlendiği dönem olarak öne çıkmaktadır. Türkiye, kıta ülkeleriyle imzaladığı savunma iş birliği anlaşmaları, eğitim-danışmanlık düzenekleri ve savunma sanayisi tedarik süreçleriyle Afrika'da yeni bir ortaklık zemini kurmuştur. Somali bu çerçevede özel bir örnek olarak yer almaktadır. 2011'deki kuraklık sonrası Türkiye'nin insani yardımları ile derinleşen ilişkiler, 2017'de Mogadişu'da açılan TURKSOM Askerî Eğitim Üssü ile güvenlik boyutunda kurumsal nitelik kazanmıştır. TURKSOM, Türkiye'nin Afrika'daki en büyük dış askerî eğitim yapılanması olup Somali güvenlik sektörünün kapasite inşasına doğrudan katkı sağlamaktadır (Kaya, 2022). Benzer biçimde Sudan, Nijer, Libya, Çad ve Etiyopya ile imzalanan savunma iş birliği anlaşmaları, Türkiye'nin Afrika'da "güvenlik ortağı" rolünü pekiştirmiştir (Duran, 2023).

d. Diplomatik ve Ekonomik Göstergeler

Türkiye'nin Afrika açılımı sürecinde diplomatik temsil, ticaret hacmi ve kurumsal kalkınma araçlarının yaygınlaştığı görülmektedir. Aşağıdaki tablo, 2002 – 2025 döneminde temel göstergelerdeki büyümeyi özetlemektedir.

Tablo 1. Türkiye – Afrika İlişkilerinde Diplomatik ve Ekonomik Göstergeler (2002 – 2025).

Yıl	Büyükelçilik No.	Ticaret Hacmi (Milyar $)	TİKA Ofisi Sayısı	THY Uçuş Noktası
2002	12	5.0	3	14
2010	22	17.0	11	28
2015	39	24.5	18	47
2020	43	31.2	22	58
2025	44	40.0+	25	60+

Kaynak: T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024), Türkiye İhracatçılar Meclisi (2024), TİKA (2024) ve THY verilerinden derlenmiştir.

9. Yerli ve Millî Savunma Ürünleri: Kapsam, Kapasite ve İhracat Yapısı

Türkiye'de savunma sanayisinde 2000'li yıllardan itibaren yaşanan dönüşüm, yalnızca teknolojik modernizasyon değil, aynı zamanda ekonomik bağımsızlık, tedarik güvenliği ve dış politika esnekliği açısından stratejik bir kırılma alanı oluşturmuştur. SSB'nin 2023 verilerine göre yerli üretim oranının 2002'de %20 düzeyinden 2023'te %80 seviyesine yükselmesi, savunma tedarikinde dışa bağımlılığın azalması ve ihracat potansiyelinin

güçlenmesiyle ilişkilidir (SSB, 2023). Böylelikle savunma ürünleri ihracatı, Türkiye için yalnız ekonomik gelir kalemi olmaktan çıkıp stratejik etki üreten bir dış politika aracına dönüşmüştür.

a. Kurumsal Yapı ve Lider Şirketler

Bu dönüşümün kurumsal omurgasını SSB'nin koordinasyon rolü ve kamu-özel sektör etkileşimi oluşturmaktadır. ASELSAN, ROKETSAN, HAVELSAN, TUSAŞ, STM ve BAYKAR gibi kuruluşlar, elektronik harp, füze/mühimmat, komuta-kontrol, hava platformları ve İHA/SİHA alanlarında Türkiye'nin ihracat portföyünü çeşitlendiren temel aktörlerdir (SSB, 2023).

Tablo 2. Başlıca Türk Savunma Sanayisi Şirketleri ve Afrika'daki Faaliyet Alanları (2025)

Şirket	Uzmanlık Alanı	Afrika'daki Faaliyet Ülkeleri	Öne Çıkan Ürün/Hizmet
ASELSAN	EH, radar, haberleşme	Nijerya, Cezayir, Kenya	TASMUS, askerî radar
ROKETSAN	Roket, füze, mühimmat	Sudan, Nijer, Etiyopya	Cirit, UMTAS
HAVELSAN	K2 yazılımları, siber	Somali, Libya	K2 merkez yazılımları
TUSAŞ	Hava platformları	Çad, Nijer, Etiyopya	ANKA-S, GÖKBEY
BAYKAR	İHA/SİHA	Libya, Etiyopya, Nijer	TB2, Akıncı
Otokar	Zırhlı kara araçları	Gana, Tunus, Mali	Arma 8x8, Cobra II
BMC	Taktik araçlar	Somali, Cezayir	Kirpi
STM	Deniz platformları	Cezayir, Nijerya	Korvet, danışmanlık

Kaynak: Savunma Sanayii Başkanlığı (2023), SIPRI (2024), Baykar Technology (2024), ASELSAN (2024), ROKETSAN (2024), HAVELSAN (2024), TUSAŞ (2024), Otokar (2024), BMC (2024) ve STM (2024) verilerinden derlenmiştir.

10. Afrika Pazarında Türk Savunma Sanayii: Vaka Analizleri ve Diplomatik Etkiler

Türkiye'nin Afrika'daki savunma sanayisi ihracatı, salt ekonomik kazançla sınırlı olmayan; diplomatik ilişkileri derinleştiren, güvenlik kapasitesi inşasına temas eden ve bölgesel güvenlik mimarisine etki eden çok katmanlı sonuçlar üretmektedir. Bu bölümde seçilmiş ülke örnekleri üzerinden Türkiye'nin savunma diplomasisi pratikleri analiz edilmektedir.

Libya, Türkiye'nin Kuzey Afrika'daki stratejik konumlanması açısından kritik bir örnektir. 2019'da imzalanan deniz yetki alanları mutabakatı ve askerî iş birliği anlaşması, Türkiye'nin Libya'daki güvenlik angajmanını kurumsal zemine taşımış, bu süreçte savunma teknolojileri ve operasyonel destek unsurları öne çıkmıştır (Kaya, 2022). Bayraktar TB2'nin sahadaki etkisine ilişkin değerlendirmeler, Türkiye'nin savunma ürünlerinin yalnızca taktik düzeyde değil, aynı zamanda müzakere ve diplomatik kaldıraç üretme kapasitesi bakımından da önem taşıdığını göstermektedir (Africa Intelligence, 2024).

Somali (Güvenlik Kurumsallaştırma ve Eğitim Modeli), Türkiye'nin Afrika'da savunma -kalkınma entegrasyonunu en belirgin biçimde kurduğu örneklerden biridir. 2017'de açılan TURKSOM üssü üzerinden verilen eğitimler, Somali güvenlik sektöründe kurumsal kapasite inşasına doğrudan katkı sağlamaktadır (Erdoğan, 2022; Kaya, 2022). Türkiye'nin bu süreçte yalnızca platform/teçhizat tedarikçisi değil, komuta-kontrol ve haberleşme altyapılarını da kapsayan bir güvenlik mimarisi ortağı olarak konumlandığı görülmektedir (SSB, 2023).

Nijer ve Çad (Sahel'de Yeni Güvenlik Ortaklığı); Sahel bölgesi, terörle mücadele, sınır güvenliği ve devlet kapasitesi sorunları nedeniyle savunma talebinin en yüksek olduğu coğrafyalardan biridir (OECD, 2023). Türkiye'nin Nijer ile 2021'de savunma sanayisi iş birliği düzeneklerini geliştirmesi ve çeşitli sistemlerin tedariki, Sahel'de "alternatif güvenlik tedarikçisi" rolünü güçlendirmiştir (TİM, 2024). Çad örneğinde ise zırhlı araç tedariki ve teknik eğitim-bakım desteği, uzun dönemli iş birliği mantığını pekiştirmektedir (Aydın, 2022).

Etiyopya (Bölgesel Güçle Teknoloji ve Kapasite İş Birliği), Doğu Afrika'da askerî kapasite ve bölgesel güç projeksiyonu bakımından kritik bir aktördür. Türkiye'nin Etiyopya ile savunma iş birliği; tedarik, bakım, eğitim ve yazılım desteğini içeren bütünleşik bir çerçevede ilerlemiştir. İHA/SİHA kullanımına ilişkin değerlendirmeler, savunma iş birliğinin sahadaki etkisi kadar teknoloji transferinin siyasal sonuçlarını da gündeme taşımaktadır (Africa Intelligence, 2024).

Sudan (Tarihsel Bağlardan Savunma Ortaklığına), Türkiye'nin Afrika'da tarihsel -kültürel bağların savunma diplomasisiyle birleştiği bir örnek sunmaktadır. 2017'de imzalanan savunma sanayisi iş birliği anlaşması, ortak üretim ve yatırım boyutlarını da içerecek şekilde iş birliğine zemin hazırlamıştır (Duran, 2023). Sudan örneği, aynı zamanda politik istikrarsızlık ve güvenlik riskleri nedeniyle sürdürülebilirlik tartışmalarını gündeme taşımaktadır.

a. Analiz

Libya, savunma ihracatının "diplomatik etki üretme" kapasitesini görünür kılan bir örnektir. Sahada kazanılan güven ve uyum, tedarik ilişkisini uzun vadeli modernizasyon sözleşmelerine dönüştürebilmektedir. Ayrıca Somali örneği, savunma diplomasisinin "kurum inşa edici" boyutunu vurgular. Türkiye'nin uzun vadeli etkisi, satış hacminden çok eğitim, doktrin ve bakım ekosistemi üzerinden kurumsallaşmaktadır. Sahil bağlamında Türkiye'nin etkisi, yalnızca ürün satışı değil, bakım, eğitim ve sahada süreklilik sağlayan destek paketleriyle belirginleşmektedir. Bununla birlikte darbe döngüleri ve rejim değişimleri, sözleşmelerin sürdürülebilirliği açısından yapısal risk üretmektedir. Etiyopya vakası, savunma ihracatının "stratejik teknoloji paylaşımı" boyutuna işaret eder. Bu tür iş birlikleri, klasik müşteri-satıcı ilişkisini aşarak kurumsal öğrenme ve kapasite gelişimini içeren ortaklığa evrilebilmektedir. Sudan ise, savunma diplomasisinin "kırılgan devletlerde risk yönetimi" boyutunu vurgular. İş birliğinin uzun vadeli sürdürülebilirliği, finansman ve kurumsal güvence mekanizmalarının varlığına bağlıdır.

b. Genel Değerlendirme

Aşağıdaki tablo, seçilmiş ülkelerde Türkiye'nin savunma iş birliği modellerini özetlemektedir.

Tablo 3. Seçilmiş Ülkelerde Türkiye'nin Savunma İş Birliği Modelleri (2025)

Ülke	Ürün Tedariki	Eğitim/Danışmanlık	Ortak Üretim	Diplomatik Etki
Libya	✅	✅	-	Yüksek
Somali	✅	✅	✅	Çok Yüksek
Ülke	**Ürün Tedariki**	**Eğitim/Danışmanlık**	**Ortak Üretim**	**Diplomatik Etki**
Nijer	✅	✅	❌	Orta
Çad	✅	✅	❌	Orta-Yüksek
Etiyopya	✅	✅	-	Yüksek
Sudan	✅	✅	✅	Yüksek

Kaynak: Savunma Sanayii Başkanlığı (2023), SIPRI (2024), T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024), Africa Intelligence (2024), Kaya (2022) ve Duran (2023) verilerinden derlenmiştir.

11. Karşılaştırmalı Analiz: Türkiye – Çin – Rusya Afrika Savunma Stratejileri

Afrika savunma pazarı, son on yılda güvenlik tehditlerinin çeşitlenmesi (terörizm, sınır aşan suçlar, iç çatışmalar) ve büyük güç rekabetinin kıtada yoğunlaşması nedeniyle stratejik bir çekim alanına dönüşmüştür. Bu pazarda Rusya tarihsel silah tedarik ağları ve güvenlik temelli angajmanlarıyla, Çin finansman kapasitesi ve altyapı – güvenlik paketleriyle, Türkiye ise görece yeni fakat hızla kurumsallaşan savunma diplomasisi ve operasyonel ürün portföyüyle öne çıkmaktadır. Bu bölüm, üç aktörün Afrika'daki savunma stratejilerini stratejik hedefler, kullanılan araçlar, finansman/teslimat modelleri, eğitim – bakım ekosistemi, normatif söylem ve sürdürülebilirlik riskleri üzerinden karşılaştırmaktadır.

Stratejik hedefler bakımından Türkiye, savunma iş birliğini çoğunlukla "kazan-kazan" ve "kapasite geliştirme" söylemi üzerinden konumlandırmakta, savunma ihracatını diplomatik genişleme ve kalkınma araçlarıyla eşgüdüm içinde yürütmeye çalışmaktadır. Bu yaklaşım, savunma ürünlerini salt ticari meta olmaktan çıkararak savunma diplomasisinin tamamlayıcı bir unsuru hâline getirmektedir (Cottey & Forster, 2004; Kalın, 2021). Çin ise savunma iş birliğini daha geniş bir ekonomik - stratejik mimarinin parçası olarak ele alır: kredi, altyapı, lojistik hatlar, ticaret koridorları ve teknoloji transferi güvenlik iş birliğiyle paketlenerek bütünleşik bir "ekonomi – güvenlik" modeli oluşturur. Rusya'nın yaklaşımı ise tarihsel tedarik ilişkileri, rejim güvenliği ve askerî kapasite desteği ekseninde şekillenir; özellikle kırılgan devlet bağlamlarında "hızlı güvenlik çıktısı" üretmeye odaklanabilmektedir. Bu yönüyle Rusya'nın stratejisi, etki alanı genişletme ve nüfuz projeksiyonu vurgusuyla neorealist okuma ile uyumludur (Waltz, 1979).

Kullanılan araçlar ve ürün portföyü açısından Türkiye, Afrika'da özellikle İHA/SİHA sistemleri, zırhlı kara araçları, haberleşme–komuta kontrol çözümleri ve seçili mühimmat türleriyle rekabet etmektedir. Türkiye'nin ayırt edici yönü, ürün teklifini çoğu zaman eğitim, bakım, teknik destek paketleriyle birlikte sunarak uzun vadeli bağ kurmayı hedeflemesidir. Çin'in ürün portföyü daha geniş bir konvansiyonel yelpazeyi kapsayabilmekle birlikte, Çin'in belirgin avantajı "paket yaklaşımıdır": savunma satışı çoğu zaman kredi, altyapı ve lojistik çözümlerle aynı çerçevede ilerleyerek bütçe kısıtlaması olan ülkeler açısından cazip bir alternatif oluşturur. Rusya'nın Afrika'daki görece üstünlüğü ise Sovyet/Rus sistemleriyle tarihsel uyum ve bakım ağlarına dayalı devamlılıktır; ayrıca bazı sahalarda güvenlik şirketleri ve doğrudan danışmanlık mekanizmaları, kısa vadeli güvenlik ihtiyaçlarına hızlı yanıt kapasitesini artırabilmektedir.

Finansman ve teslimat modelleri, Afrika pazarındaki rekabetin en kritik ayrışma

alanlarından biridir. Türkiye, Eximbank ve sigorta mekanizmalarıyla destek sunmakla birlikte, ödeme garantilerinin zayıf olduğu ülkelerde daha esnek finansman modellerine ihtiyaç duymaktadır (Eximbank Türkiye, 2024). Türkiye'nin avantajı proje bazlı esneklik ve kurumlar arası eşgüdüm geliştirebilmesi iken, dezavantajı Çin'e kıyasla daha sınırlı ölçekli finansman kapasitesidir. Çin, kredi – altyapı – teknoloji – güvenlik unsurlarını paketleyebilen ölçek avantajına sahiptir; ancak bu modelin borç sürdürülebilirliği ve siyasi hassasiyetler doğurabildiği tartışılmaktadır. Rusya ise Çin kadar güçlü finansman paketleri yerine çoğunlukla siyasi yakınlık, güvenlik garantileri ve hızlı uygulama üzerinden rekabet eder; buna karşın yaptırımlar ve tedarik zinciri kısıtları, uzun vadeli teslimat sürdürülebilirliğini dönemsel olarak zorlayabilir (Ramani, 2024).

Eğitim, bakım, lojistik ekosistemi bakımından sürdürülebilir pazar payı, satış anından ziyade satış sonrası destek kapasitesine bağlıdır. Türkiye, savunma diplomasisini eğitim, bakım ve teknik danışmanlıkla bütünleştirme eğilimindedir; Somali'de TURKSOM gibi kurumsal eğitim yapıları, kapasite inşası iddiasını güçlendiren kurumsal örneklerdir (Kaya, 2022). Çin, teknik destek sağlamakla birlikte bu desteği çoğu zaman büyük ölçekli altyapı ve lojistik ağlarla entegre yürütür; bu yaklaşım uzun dönemli sistem bağımlılığı üretebilir, ancak yerel kapasite inşasının derinliği ülkeye göre değişkenlik gösterebilir. Rusya için tarihsel sistem uyumu bir avantaj olsa da yaptırım/parça tedariki riskleri sürdürülebilirliği sınırlayabilir; bazı iş birliği biçimlerinde kurumsal eğitim yerine kısa vadeli sonuç odaklı güvenlik desteği öne çıkabilmektedir.

Son olarak normatif söylem, imaj ve meşruiyet boyutu konstrüktivist perspektifle önem kazanmaktadır (Wendt, 1999). Türkiye, "sömürge geçmişi olmayan adil ortak" söylemiyle meşruiyet üretmeye çalışmakta, kalkınma faaliyetleri ile savunma iş birliğini birlikte ilerleterek akıllı güç görüntüsü oluşturmaktadır (Kalın, 2021; Nye, 2011). Çin, egemenliğe saygı ve iç işlerine karışmama söylemini öne çıkarırken, borçlanma ve altyapı projelerinin siyasi etkileri bazı ülkelerde tartışma konusu olabilmektedir. Rusya, anti-emperyalist ve Batı karşıtı söylem üzerinden belirli çevrelerde meşruiyet sağlayabilse de güvenlik şirketleri ve iç siyasete etki iddiaları etik/siyasi tartışmaları artırabilmektedir.

Genel değerlendirme, üç aktörün Afrika'daki savunma stratejilerinin farklı üstünlükler üzerine kurulduğunu göstermektedir: Türkiye'nin görece avantajı eğitim–bakım–kapasite inşası üzerinden uzun vadeli ortaklık kurma potansiyeli; Çin'in avantajı finansman ölçeği ve paket diplomasisi; Rusya'nın avantajı ise tarihsel tedarik ağları ve hızlı güvenlik çıktısı üretme kapasitesidir. Bununla birlikte kırılgan devletlerde politik istikrarsızlık ve etik/siyasi

riskler, her üç aktörün sürdürülebilirliğini sınayan ortak bir yapısal kısıt oluşturmaktadır (OECD, 2023).

a. Değerlendirme: Türkiye'nin Rekabet Avantajı Nerede?

Bu karşılaştırma, Türkiye'nin Afrika savunma pazarında Çin ve Rusya'ya karşı en belirgin avantajının **eğitim, bakım, kapasite inşası** ekseninde ortaya çıktığını göstermektedir. Türkiye, ürün satışını kurumsal ortaklıklar ve uzun vadeli eğitim mekanizmalarıyla destekleyebildiğinde, klasik tedarikçi rolünü aşarak "güvenlik ortağı" kimliği geliştirebilmektedir (Cottey & Forster, 2004; Nye, 2011). Bununla birlikte Türkiye'nin sürdürülebilir rekabet gücü, özellikle kırılgan devletlerde **finansman ve siyasi risk yönetimi** kapasitesini güçlendirmesine bağlıdır (OECD, 2023; Eximbank Türkiye, 2024).

Tablo 4. Türkiye, Çin, Rusya Afrika Savunma Stratejilerinin Karşılaştırması

Boyut	**Türkiye**	**Çin**	**Rusya**
Stratejik yaklaşım	Akıllı güç + savunma diplomasisi	Ekonomi–altyapı–güvenlik paketi	Nüfuz + rejim güvenliği odaklı
Güçlü yan	Eğitim/bakım entegrasyonu, esneklik	Finansman ölçeği, paket model	Tarihsel ağlar, hızlı güvenlik çıktısı
Zayıf yan	Finansman kapasitesi sınırlı	Borç/siyasi tepki riski	Yaptırımlar, tedarik kırılganlığı
Eğitim/kurumsallaşma	Yüksek (ör. TURKSOM)	Orta	Değişken / çoğu kez düşük
İmaj/söylem	"Adil ortak"	"İç işlerine karışmama"	Anti-emperyalist / Batı karşıtı
Sürdürülebilirlik koşulu	Bakım ağı + finansman + risk yönetimi	Borç sürdürülebilirliği	Tedarik sürekliliği + meşruiyet

Kaynak: Nye (2011), Waltz (1979), Wendt (1999), Cottey ve Forster (2004), Kalın (2021), OECD (2023), Ramani (2024), SIPRI (2024) verilerinden derlenmiştir.

b. Değerlendirme: Türkiye'nin Rekabet Avantajı Nerede?

Bu karşılaştırma, Türkiye'nin Afrika savunma pazarında Çin ve Rusya'ya karşı en belirgin avantajının **eğitim, bakım, kapasite inşası** ekseninde ortaya çıktığını

göstermektedir. Türkiye, ürün satışını kurumsal ortaklıklar ve uzun vadeli eğitim mekanizmalarıyla destekleyebildiğinde, klasik tedarikçi rolünü aşarak "güvenlik ortağı" kimliği geliştirebilmektedir (Cottey & Forster, 2004; Nye, 2011). Bununla birlikte Türkiye'nin sürdürülebilir rekabet gücü, özellikle kırılgan devletlerde **finansman ve siyasi risk yönetimi** kapasitesini güçlendirmesine bağlıdır (OECD, 2023; Eximbank Türkiye, 2024).

12. Stratejik Hedefler, Zorluklar ve Politika Önerileri

Türkiye'nin Afrika'daki savunma sanayisi stratejisi, ekonomik çıkarlar ile jeopolitik hedeflerin kesişiminde şekillenmektedir. Bu strateji, kısa vadeli satış odaklı bir yaklaşım yerine, sürdürülebilir pazar payı, güvenlik ortaklığı ve yerel kapasite inşası hedefleri üzerinden kurumsallaşmaya yönelmektedir.

a. Stratejik Hedefler

i. Sürdürülebilir pazar payı:

Türk firmaları, bakım anlaşmaları ve yerel bakım merkezleri aracılığıyla ürün yaşam döngüsünde kalıcı olmayı hedeflemektedir (SSB, 2023).

ii. Bölgesel güvenlik iş birliği:

Somali, Nijer, Çad ve Libya örneklerinde görüldüğü üzere, eğitim ve teknik danışmanlık boyutu, iş birliğini güvenlik ortaklığı düzeyine taşımaktadır (Duran, 2023).

iii. Ortak üretim ve teknoloji transferi:

Sudan, Nijerya ve Güney Afrika gibi ülkeler, ortak üretim ve montaj hatları açısından potansiyel ortaklar olarak değerlendirilmektedir (Aydın, 2022).

b. Karşılaşılan Zorluklar

i. Politik istikrarsızlık:

Darbe döngüleri ve iç çatışmalar, sözleşme sürekliliğini ve yatırım güvenliğini zayıflatmaktadır (OECD, 2023).

ii. Küresel rekabet:

Çin ve Rusya gibi aktörler finansman kolaylıklarıyla avantaj sağlayabilmektedir (Ramani, 2024).

iii. Finansman ve sigorta

Ödeme garanti mekanizmalarının zayıflığı, Eximbank ve sigorta modellerinin

esnekliğini kritik hale getirmektedir (Eximbank, 2024).

iv. Lojistik/bakım

Uzak coğrafyada yedek parça, bakım ve eğitim altyapısı yoksa platform performansı düşmekte, müşteri memnuniyeti zayıflamaktadır (TİM, 2024).

c. Klasik Politika Önerileri

i. Afrika odaklı finansman paketleri

Eximbank araçları Afrika risk profiline göre yeniden tasarlanmalı, bölgesel kalkınma bankalarıyla teminat mekanizmaları geliştirilmelidir.

ii. Savunma diplomasisinin kurumsallaştırılması

Savunma ataşelikleri, saha ofisleri ve kalıcı koordinasyon yapıları artırılmalıdır.

iii. Yerel üretim/kapasite ortaklıkları

Montaj-bakım hatları ve insan kaynağı eğitim programları zorunlu bileşen haline getirilmelidir.

iv. Kalkınma-güvenlik entegrasyonu

Savunma iş birliği, TİKA ve eğitim kurumlarıyla eşgüdüm içinde yürütülmelidir.

v. Görünürlük ve pazarlama

Bölgesel fuarlarda “milli pavilyon” konseptiyle kurumsal görünürlük güçlendirilmelidir.

13. Çok Taraflı Savunma Sanayisi Modeli Önerisi: Sudan Örneği

Türkiye’nin Afrika’daki savunma diplomasisi üzerine yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde, literatürün büyük ölçüde ikili savunma anlaşmaları, savunma ürünleri ihracatı ve askerî eğitim faaliyetleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Duran, 2023; Kaya, 2022). Ancak kırılgan devlet yapısına sahip ülkelerde savunma iş birliğinin sürdürülebilirliğini sağlayacak çok taraflı finansman modelleri, bölgesel güç entegrasyonu ve kurumsal risk azaltma mekanizmaları üzerine kapsamlı analizlerin sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle siyasi istikrarsızlık, finansman eksikliği ve lojistik altyapı sorunları gibi faktörler, savunma sanayisi yatırımlarının uzun vadeli sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda mevcut literatürdeki boşluğu gidermek amacıyla bu bölümde Sudan özelinde çok taraflı bir savunma sanayisi iş birliği modeli önerilmektedir. Model, Türkiye’nin teknolojik kapasitesi ile Körfez ülkelerinin finansal gücünü ve Mısır’ın bölgesel güvenlik rolünü birleştiren bir bölgesel savunma konsorsiyumu yaklaşımı üzerine kurulmaktadır. Böyle bir

model, hem savunma sanayisi yatırımlarının ekonomik sürdürülebilirliğini artırabilir hem de Afrika'da güvenlik kapasitesi inşasına katkı sağlayabilir.

a. Sudan'ın Stratejik Konumu ve Potansiyeli

Sudan, Kızıldeniz'e kıyısı, Afrika ile Orta Doğu arasındaki geçiş hattında yer alması ve geniş doğal kaynak potansiyeli nedeniyle jeopolitik açıdan kritik bir konuma sahiptir. Kızıldeniz havzası, küresel enerji ticareti, deniz taşımacılığı ve askeri lojistik açısından önemli bir koridor niteliği taşımaktadır. Bu nedenle Sudan'ın coğrafi konumu, ülkeyi yalnızca ulusal düzeyde değil, aynı zamanda bölgesel güvenlik mimarisi açısından da önemli bir aktör hâline getirmektedir.

Bununla birlikte Sudan, son yıllarda yaşanan iç siyasi krizler ve çatışmalar nedeniyle yüksek derecede politik kırılganlık göstermektedir (OECD, 2023). Bu durum, savunma sanayisi yatırımlarının klasik ikili devlet anlaşmaları çerçevesinde yürütülmesini zorlaştırmaktadır. Literatürde bu tür risklerin nasıl kurumsal mekanizmalarla azaltılabileceğine ilişkin kapsamlı model önerilerinin sınırlı olması, çok taraflı bir yaklaşımın önemini ortaya koymaktadır.

Bu nedenle Sudan'da savunma sanayisi yatırımlarının sürdürülebilir olabilmesi için bölgesel aktörlerin katılımıyla oluşturulacak çok taraflı bir konsorsiyum modelinin geliştirilmesi önerilmektedir.

SAHA AKADEMİ
SAVUNMA SANAYİNİN LİDERLİK OKULU

b. Politik İstikrarsızlık ve Risk Azaltma Mekanizmaları

Sudan'da savunma sanayisi yatırımlarının önündeki en önemli engel, politik istikrarsızlık ve yönetim değişimlerinin yarattığı belirsizliktir. Bu nedenle önerilen model, tek bir ülke ile yapılan ikili anlaşmalara dayanmayan, daha geniş bir bölgesel iş birliği yapısı öngörmektedir.

Bu çerçevede önerilen model şu temel prensiplere dayanmaktadır:

- Projenin tek bir devlet veya hükümete bağımlı olmaması,
- Bölgesel aktörlerin katılımıyla çok taraflı bir konsorsiyum yapısının kurulması,
- Finansman ve yönetim süreçlerinin uluslararası ortaklık modeliyle yürütülmesi.

Önerilen modelde aktörlerin rolleri şu şekilde tanımlanabilir:

- Türkiye: Teknoloji sağlayıcı ve üretim altyapısının kurucu aktörü,
- Katar ve Suudi Arabistan: Finansman sağlayıcı ve yatırım ortakları,
- Mısır: Bölgesel güvenlik dengeleyicisi ve askeri koordinasyon aktörü,
- Sudan: Üretim merkezi ve insan kaynağı sağlayıcı ülke.

Bu yapı, uluslararası ilişkiler teorileri açısından da açıklanabilir. Neorealist perspektif, bu modeli bölgesel güç dengesi oluşturan bir mekanizma olarak değerlendirirken (Waltz, 1979), neoliberal yaklaşım ise çok taraflı ekonomik iş birliğinin karşılıklı bağımlılığı artırarak çatışma riskini azaltacağını savunmaktadır (Keohane & Nye, 1987).

c. Finansman ve Sigorta Sorunlarına Bölgesel Çözüm

Afrika'daki savunma projelerinde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri finansman ve ödeme garantisi eksikliğidir. Birçok Afrika ülkesinde savunma yatırımlarının finansmanı sınırlı bütçeler nedeniyle zorluk yaşamaktadır (Eximbank Türkiye, 2024). Sudan özelinde önerilen model, finansman sorununu çok taraflı bir ekonomik yapı ile çözmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda aşağıdaki mekanizmalar öngörülmektedir:

- Katar ve Suudi Arabistan'ın egemen varlık fonları aracılığıyla yatırım yapılması,
- Türkiye Eximbank tarafından kredi ve sigorta desteği sağlanması,
- Bölgesel kalkınma bankalarının teminat mekanizmalarına dahil edilmesi,
- Projenin ortak üretim ve ihracat modeli üzerinden gelir üretmesi.

SAHA AKADEMİ
SAVUNMA SANAYİNİN LİDERLİK OKULU

Bu model sayesinde Sudan tek başına büyük bir borç yükü altına girmemekte, finansman yükü çok taraflı biçimde paylaşılmaktadır. Ayrıca üretilecek savunma ürünlerinin Afrika ve Orta Doğu pazarlarına ihraç edilmesi, projenin kendi kendini finanse edebilen bir ekonomik yapı oluşturmasına katkı sağlayabilir. Bu yaklaşım, savunma diplomasisini yalnızca askeri iş birliği değil aynı zamanda ekonomik sürdürülebilirlik aracı olarak yeniden konumlandırmaktadır.

d. Lojistik ve Bakım Ekosistemi: Sudan'ın Bölgesel Merkez Potansiyeli

Savunma sanayisi projelerinde sürdürülebilirliğin en önemli unsurlarından biri satış sonrası bakım, teknik destek ve lojistik altyapıdır. Bu bağlamda Sudan'ın Kızıldeniz'e erişimi ve Afrika içlerine kara bağlantıları, ülkeyi potansiyel bir bölgesel lojistik merkez hâline getirebilir.

Önerilen model kapsamında Sudan'da kurulacak savunma sanayisi altyapısı şu işlevleri yerine getirebilir:

- Bölgesel bakım ve onarım merkezi,
- Askerî eğitim ve teknik sertifikasyon merkezi,
- Afrika ülkelerine yönelik lojistik dağıtım üssü.

Türkiye'nin teknoloji transferi, Katar ve Suudi Arabistan'ın finansmanı ve Mısır'ın bölgesel askeri tecrübesi bir araya geldiğinde Sudan'da kurulacak tesisler şu faaliyetleri gerçekleştirebilir:

- Hafif zırhlı araç montajı,
- Mühimmat üretimi,
- Elektronik sistem entegrasyonu,
- Askerî teknik personel eğitimi.

Bu yapı, savunma sanayisi ihracatını klasik ürün satış modeli yerine bölgesel üretim zinciri modeline dönüştürme potansiyeline sahiptir.

e. Bölgesel Güç Dengesi ve "Kazan–Kazan" Çerçevesi

Önerilen çok taraflı model, katılımcı ülkeler açısından farklı stratejik kazanımlar sunmaktadır.

Türkiye açısından model, teknoloji transferi, savunma diplomasisinin kurumsallaşması ve Afrika pazarında kalıcı üretim altyapısı kurulması gibi avantajlar sağlamaktadır.

SAHA AKADEMİ
SAVUNMA SANAYİNİN LİDERLİK OKULU

Sudan açısından ise model, istihdam artışı, teknik kapasite gelişimi ve savunma altyapısının modernizasyonu gibi önemli ekonomik ve güvenlik faydaları yaratabilir.

Katar ve Suudi Arabistan açısından model, stratejik yatırım fırsatları sunarken aynı zamanda Kızıldeniz güvenlik hattında istikrarın güçlenmesine katkı sağlayabilir.

Mısır için ise bu model, Nil havzası ve Kızıldeniz güvenliği bağlamında bölgesel koordinasyonun güçlendirilmesi anlamına gelmektedir.

Bu çok taraflı yapı, konstrüktivist perspektiften değerlendirildiğinde bölgesel güven inşasını destekleyen bir iş birliği modeli olarak görülebilir (Wendt, 1999). Aynı zamanda yumuşak ve sert güç unsurlarını bir araya getiren akıllı güç yaklaşımının bölgesel bir uygulaması niteliği taşımaktadır (Nye, 2011).

Türkiye açısından önerilen çok taraflı savunma sanayisi modeli, Afrika'da kalıcı üretim ve bakım altyapısı oluşturarak savunma diplomasisinin kurumsallaşmasına katkı sağlayacaktır. Türkiye, yerli savunma teknolojilerini yalnızca ihraç eden bir ülke

konumundan çıkarak eğitim, teknoloji transferi ve lojistik destek sunan uzun vadeli bir güvenlik ortağı hâline gelebilecektir. Ayrıca bu model, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Afrika güvenlik hattındaki stratejik etkisini artırırken, yerli savunma ürünleri için sürdürülebilir ihracat pazarları oluşturacaktır.

Sudan açısından model, savunma altyapısının modernizasyonu, yerel üretim kapasitesinin geliştirilmesi ve teknik insan kaynağının yetiştirilmesi bakımından önemli kazanımlar sağlayabilir. Sudan'ın Kızıldeniz'e erişimi ve Afrika içlerine uzanan lojistik bağlantıları sayesinde ülke, bölgesel bakım - onarım, eğitim ve dağıtım merkezi hâline gelebilir. Bu durum Sudan'ın ekonomik kapasitesine katkı sağlayacağı gibi, bölgesel güvenlik mimarisindeki stratejik önemini de artıracaktır.

Katar için bu proje, Afrika'da stratejik yatırım alanı oluşturma ve savunma sanayisi projelerine dolaylı katılım sağlama fırsatı sunmaktadır. Katar, finansman desteği yoluyla hem ekonomik nüfuzunu genişletebilir hem de Kızıldeniz ve Afrika ticaret yollarının güvenliğine katkıda bulunabilir. Ayrıca bu süreç, Türkiye ile mevcut stratejik savunma iş birliğinin daha derin ve kurumsal bir boyut kazanmasına yardımcı olacaktır.

Suudi Arabistan açısından çok taraflı savunma modeli, Kızıldeniz güvenliği ve bölgesel istikrar açısından önemli stratejik avantajlar sağlayabilir. Suudi Arabistan, Afrika'daki ekonomik ve siyasi etkisini artırırken aynı zamanda savunma yatırımları üzerinden yeni nüfuz alanları oluşturabilecektir. Bunun yanında enerji ve ticaret koridorlarının güvenliğinin desteklenmesi, Riyad'ın bölgesel güvenlik politikalarıyla doğrudan uyumlu bir sonuç ortaya çıkaracaktır.

Mısır için ise bu model, Nil havzası ve Kızıldeniz güvenlik koordinasyonunun güçlendirilmesi açısından stratejik önem taşımaktadır. Mısır, bölgesel dengeleyici aktör rolünü pekiştirirken Afrika–Orta Doğu güvenlik iş birliklerinde daha etkin bir konuma ulaşabilir. Ortak askeri koordinasyon, lojistik kapasite ve güvenlik iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi, Kahire'nin bölgesel diplomatik ağırlığını artırabilecek unsurlar arasında yer almaktadır.

f. Modelin Teorik Katkısı: Kalkınma Temelli Savunma Konsorsiyumu

Savunma sanayisi iş birlikleri literatürde genellikle ikili anlaşmalar veya büyük güç rekabeti bağlamında ele alınmaktadır. Bu çalışmada önerilen model ise savunma iş birliğini farklı bir perspektifle ele almaktadır: "kalkınma temelli bölgesel savunma konsorsiyumu."

Bu modelin temel özellikleri şunlardır:

- Çok taraflı finansman yapısı,
- Yerel üretim ve eğitim entegrasyonu,
- Bölgesel güç dengesi mekanizması,
- Politik riskin ortaklaşa paylaşılması,
- Ekonomik sürdürülebilirliğe dayalı savunma iş birliği.

Bu yaklaşım, savunma diplomasisini yalnızca askeri iş birliği veya silah ihracatı olarak değil, aynı zamanda kalkınma, istihdam ve bölgesel istikrar üreten bir politika aracı olarak yeniden tanımlamaktadır.

14. Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'nin savunma sanayisi dönüşümünü ve Afrika açılımı politikasıyla gelişen savunma diplomasisini çok boyutlu bir çerçevede incelemiştir. Analizler göstermektedir ki Türkiye, son yirmi yılda savunma sanayisinde gerçekleştirdiği teknolojik ve kurumsal dönüşüm sayesinde yalnızca kendi güvenlik ihtiyaçlarını karşılayan bir üretici konumundan çıkmış, aynı zamanda uluslararası savunma pazarında etkin bir aktör hâline gelmiştir. Bu dönüşüm, Türkiye'nin dış politikasında yeni araçların ortaya çıkmasına ve savunma sanayisi ihracatının diplomatik etki üretme kapasitesinin artmasına katkı sağlamıştır.

Afrika kıtası, güvenlik tehditlerinin çeşitlenmesi, devlet kapasitesinin bazı bölgelerde sınırlı olması ve küresel güç rekabetinin yoğunlaşması nedeniyle savunma iş birlikleri açısından stratejik bir alan hâline gelmiştir. Türkiye'nin Afrika açılımı politikası, bu bağlamda yalnızca ekonomik ilişkileri geliştirmeyi değil, aynı zamanda savunma diplomasisi aracılığıyla kıta ülkelerinin güvenlik kapasitesini güçlendirmeyi hedefleyen çok katmanlı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Somali, Libya, Nijer ve Etiyopya gibi örnekler, Türkiye'nin savunma ürünleri ihracatını askerî eğitim, teknik destek ve kurumsal kapasite geliştirme faaliyetleriyle bütünleştirerek uzun vadeli güvenlik ortaklıkları kurmaya çalıştığını göstermektedir.

Bununla birlikte Afrika'daki savunma iş birliklerinin sürdürülebilirliği, çoğu zaman politik istikrarsızlık, finansman eksikliği ve lojistik altyapı yetersizlikleri gibi yapısal sorunlarla sınırlanmaktadır. Bu nedenle savunma sanayisi projelerinin yalnızca ikili anlaşmalar çerçevesinde yürütülmesi çoğu durumda yeterli olmamaktadır. Çalışmada önerilen **Sudan modeli**, bu soruna alternatif bir yaklaşım sunmaktadır. Türkiye'nin teknoloji ve üretim kapasitesini, Katar ve Suudi Arabistan'ın finansman gücüyle ve Mısır'ın bölgesel

güvenlik rolüyle birleştiren çok taraflı bir savunma sanayisi konsorsiyumu, Afrika'daki savunma iş birlikleri için yeni bir kurumsal çerçeve oluşturabilir.

Sudan'ın jeostratejik konumu ve Kızıldeniz hattındaki rolü dikkate alındığında, bu ülkede kurulabilecek bölgesel bir savunma üretim ve bakım merkezi yalnızca Sudan'ın savunma altyapısını güçlendirmekle kalmayacak; aynı zamanda Afrika ve Orta Doğu arasında stratejik bir güvenlik ve üretim köprüsü oluşturabilecektir. Böyle bir girişim, politik istikrarsızlık riskini bölgesel ortaklık yoluyla dağıtabilir, finansman sorunlarını çok taraflı yatırım mekanizmalarıyla çözebilir ve lojistik ile bakım altyapısını kurumsallaştırarak savunma sanayisi iş birliklerinin sürdürülebilirliğini artırabilir.

Bu modelin başarılı olması hâlinde, benzer çok taraflı savunma sanayisi iş birliği projelerinin **Sahel ve Doğu Afrika gibi güvenlik açısından hassas bölgelerde** uygulanması mümkün olabilir. Böylece savunma diplomasisi yalnızca silah tedariki veya ticari ihracat faaliyetlerinden ibaret olmaktan çıkarak, aynı zamanda bölgesel kalkınmayı destekleyen ve güvenlik mimarisinin inşasına katkı sağlayan bir politika aracına dönüşebilir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin Afrika savunma stratejisinin geleceği yalnızca ürün ihracatına değil, aynı zamanda **çok taraflı iş birliği modelleri, teknoloji paylaşımı, eğitim ve yerel üretim kapasitesinin geliştirilmesi** gibi unsurlara bağlıdır. Bu yaklaşım, savunma sanayisi faaliyetlerini ekonomik kazanç ile güvenlik iş birliğini birleştiren daha kapsamlı bir stratejik çerçeveye yerleştirmektedir. Bu bağlamda Sudan modeli, savunma diplomasisinin kalkınma, güvenlik ve bölgesel istikrar hedeflerini aynı potada birleştiren yenilikçi bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

SAHA AKADEMİ
SAVUNMA SANAYİNİN LİDERLİK OKULU

KAYNAKÇA

Africa Intelligence. (2024). *Drone warfare and security dynamics in Africa*. https://www.africaintelligence.com/

ASELSAN. (2024). *Defence systems and international activities*.

Aydın, M. (2022). *Afrika'da Türk savunma sanayisi ortaklık modelleri*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV).

Baykar Technology. (2024). *Bayraktar TB2 unmanned aerial vehicle system*.

BMC. (2024). *Defence vehicle platforms and exports*.

Buzan, B. (1991). *People, states and fear: An agenda for international security studies in the post-Cold War era*. Harvester Wheatsheaf.

Cottey, A., & Forster, A. (2004). *Reshaping defence diplomacy: New roles for military cooperation and assistance*. Oxford University Press.

Duran, B. (2023). Türkiye'nin Afrika savunma açılımı ve stratejik etkileri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 20*(3), 55–72.

Erdoğan, R. T. (2008). *Türkiye–Afrika ortaklık bildirgesi*. İstanbul Zirvesi.

Erdoğan, R. T. (2022). *Türkiye'nin Afrika politikası ve küresel iş birlikleri üzerine değerlendirmeler.* Ankara: Cumhurbaşkanlığı Yayınları.

Eximbank Türkiye. (2024). *Savunma sanayisi ihracat finansmanı raporu*. Türk Eximbank Yayınları.

Gilpin, R. (2001). *Global political economy: Understanding the international economic order.* Princeton University Press.

HAVELSAN. (2024). *Command control and defence software systems*.

Kalın, İ. (2021). *Türkiye'nin yeni Afrika vizyonu*. SETA Analiz Yayınları.

Kaya, A. (2022). *Savunma diplomasisi ve yumuşak güç aracı olarak askerî ihracat*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1987). *Power and interdependence* (2nd ed.). HarperCollins.

Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. PublicAffairs.

Nye, J. S. (2011). *The future of power.* PublicAffairs.

OECD. (2023). *African market risk report*. OECD Publishing.

Otokar. (2024). *Armoured vehicle systems*.

Özkan, M. (2021). *Türkiye'nin Afrika politikası: Stratejik açılım ve diplomatik dönüşüm*. Ankara: SETA Yayınları.

Ramani, S. (2024). *Russia's expanding security role in Africa*. Carnegie Middle East Center.

Ramani, S. (2024). Russia's security strategy in Africa. *Journal of Strategic Studies, 47*(2), 210–230.

ROKETSAN. (2024). *Missile and rocket systems catalogue*.

Savunma Sanayii Başkanlığı. (2023). *Türk savunma sanayisi sektör raporu 2023*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı.

SAHA AKADEMİ SAVUNMA SANAYİNİN LİDERLİK OKULU

Savunma Sanayii Başkanlığı. (2023). *Yerli ve milli savunma sanayisi raporu*. Republic of Türkiye Presidency of Defence Industries.

SIPRI. (2023). *SIPRI arms transfers database*. Stockholm International Peace Research Institute.

SIPRI. (2024). *Trends in international arms transfers 2023*. Stockholm International Peace Research Institute.

STM. (2024). *Naval platforms and engineering solutions*.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2024). *Türkiye'nin Afrika politikası ve diplomatik temsilcilikler raporu*. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2024). *Türkiye–Afrika ilişkileri ve Afrika açılımı politikası*.

TİKA. (2024). *Türkiye'nin Afrika'daki kalkınma iş birliği faaliyetleri raporu*. Ankara: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı.

TUSAŞ. (2024). *Aerospace and aviation systems*.

Türk Hava Yolları. (2024). *Afrika uçuş ağı ve destinasyon bilgileri*.

Türkiye İhracatçılar Meclisi. (2024). *Afrika ülkelerine ihracat verileri*. TİM Yayınları.

Türkiye İhracatçılar Meclisi. (2024). *Türkiye–Afrika ticaret verileri ve ihracat raporu*.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press.

SAHA AKADEMİ
SAVUNMA SANAYİNİN LİDERLİK OKULU

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Bu çalışma, Türkiye'nin son yirmi beş yılda savunma sanayisi alanında gerçekleştirdiği yapısal dönüşümün, Afrika Açılımı politikası çerçevesinde nasıl stratejik bir dış politika ve savunma ihracatı aracına dönüştüğünü incelemektedir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'nin yerli ve millî savunma sanayisi kapasitesinde yaşanan gelişmeler, ülkenin ulusal güvenlik alanındaki bağımsızlığını güçlendirmiş ve savunma ürünleri ihracatını diplomatik nüfuz, güvenlik iş birliği ve bölgesel etkinlik üretme kapasitesine sahip stratejik bir araç hâline getirmiştir. Çalışma, Türkiye'nin Afrika kıtasındaki savunma faaliyetlerini ekonomik milliyetçilik, stratejik otonomi, savunma diplomasisi ve akıllı güç yaklaşımları çerçevesinde analiz etmektedir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB), Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM), OECD, SIPRI ve ilgili akademik literatür incelenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin 2005–2025 döneminde Afrika'ya yönelik savunma sanayisi ihracatı, diplomatik ilişkiler, askerî eğitim faaliyetleri ve teknik iş birliği boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Çalışma aynı zamanda Türkiye'nin Afrika'daki savunma stratejisini Çin ve Rusya gibi kıtada etkin olan diğer aktörlerle karşılaştırmalı biçimde analiz etmektedir.

Çalışmanın temel argümanı, Türkiye'nin Afrika'daki savunma faaliyetlerinin yalnızca silah satışına dayalı ekonomik bir ilişki olmadığı; bunun ötesinde eğitim, teknoloji transferi, bakım-onarım, lojistik destek ve güvenlik kapasitesi geliştirme unsurlarını içeren çok boyutlu bir savunma diplomasisi modeli oluşturduğudur. Türkiye'nin özellikle Somali, Libya, Nijer, Çad, Etiyopya ve Sudan gibi ülkelerde yürüttüğü savunma iş birlikleri, Türkiye'yi klasik bir silah tedarikçisi olmanın ötesine taşımaktadır. Somali'de kurulan TURKSOM Askerî Eğitim Üssü bu yaklaşımın en önemli örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Türkiye burada yalnızca askerî eğitim vermemekte, aynı zamanda Somali'nin güvenlik kurumlarının yeniden yapılandırılmasına ve kurumsal kapasitesinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Türkiye'nin Afrika politikasında "akıllı güç" yaklaşımının belirgin biçimde kullanıldığı görülmektedir. Türkiye bir yandan TİKA, Türkiye Maarif Vakfı ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar aracılığıyla eğitim, sağlık ve kalkınma projeleri yürütürken; diğer yandan savunma sanayisi iş birlikleri, askerî eğitim faaliyetleri ve güvenlik ortaklıkları geliştirmektedir. Bu durum, savunma diplomasisinin kalkınma temelli dış politika araçlarıyla bütünleşmesini sağlamaktadır. Çalışmada bu yaklaşım, Joseph Nye'nin "akıllı güç" teorisi ve

savunma diplomasisi literatürü çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın önemli bölümlerinden biri, Türkiye'nin Afrika'daki savunma stratejisinin Çin ve Rusya ile karşılaştırılmasıdır. Çin'in Afrika'daki yaklaşımı büyük ölçüde kredi, altyapı yatırımı ve güvenlik iş birliğini bir araya getiren ekonomik-güvenlik paketi modeline dayanırken; Rusya daha çok tarihsel silah tedarik ağları ve rejim güvenliği odaklı bir strateji izlemektedir. Türkiye ise eğitim, bakım, teknik destek ve yerel kapasite geliştirme temelli daha esnek ve sürdürülebilir bir model geliştirmeye çalışmaktadır. Çalışma, Türkiye'nin Afrika'daki en önemli rekabet avantajının eğitim, bakım ve kapasite inşası alanında ortaya çıktığını savunmaktadır.

Çalışmada ayrıca Afrika'daki savunma projelerinin karşılaştığı temel sorunlar ele alınmaktadır. Politik istikrarsızlık, finansman eksikliği, lojistik altyapı sorunları ve bakım-onarım kapasitesinin yetersizliği, savunma sanayisi iş birliklerinin sürdürülebilirliğini zorlaştıran başlıca faktörler olarak değerlendirilmektedir. Bu sorunlara çözüm üretmek amacıyla çalışma, Sudan örneği üzerinden çok taraflı bir savunma sanayisi konsorsiyumu modeli önermektedir. Önerilen modelde Türkiye teknoloji ve üretim kapasitesi sağlayıcısı olarak konumlanırken; Katar ve Suudi Arabistan finansman desteği sunmakta, Mısır ise bölgesel güvenlik koordinasyonunda rol üstlenmektedir. Sudan ise üretim, lojistik ve bölgesel bakım merkezi olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak çalışma, Türkiye'nin Afrika'daki savunma sanayisi faaliyetlerinin klasik silah ihracatı anlayışının ötesine geçtiğini ve "kalkınma temelli savunma diplomasisi" olarak tanımlanabilecek yeni bir dış politika yaklaşımı geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, savunma sanayisini ekonomik kazanç üretmenin yanı sıra diplomatik etki, güvenlik kapasitesi inşası ve bölgesel istikrar oluşturma aracı olarak değerlendirmektedir. Çalışma ayrıca çok taraflı savunma sanayisi modellerinin, özellikle kırılgan devlet yapısına sahip Afrika ülkelerinde daha sürdürülebilir güvenlik ortaklıkları kurulmasına katkı sağlayabileceğini ileri sürmektedir. Bu yönüyle araştırma, hem uluslararası ilişkiler literatürüne katkı sunmakta hem de politika yapıcılara yönelik stratejik değerlendirmeler ortaya koymaktadır.